

گزارشی درباره موانع تولید و صادرات فرش دستباف خراسان رضوی

گره مشکلات بر تار و پود فرش استان!

مسعود حمیدی/فرش دستباف استان بعد از گذر از هفت خان تولید توسط تِجار استان های دیگر به خارج از کشور صادر می‌شود.

طبق نظر کارشناسان استان،خراسان رضوی، قطب تولید فرش دستباف در شرق کشور است و جزو استان‌های اصلی تولیدکننده فرش در کشور به‌شمار می‌رود.

به گزارش خراسان رضوی، فرش دستباف استان به لحاظ نقش و تنوع طرح ویژگی‌های فراوانی دارد که توانمندی بافندگان در بافت فرش‌های عشاریری و تجاری از ویژگی‌های آن محسوب می‌شود. بافنده‌های خراسانی که تعداد آن‌ها بسیار زیاد هم هست، بیشتر فرش‌های خود را در اندازه‌های شش متری به بالا تا حدودی عریض و شبه‌مربع، به رنگ قرمز می‌بافند، در مشهد با اقتباس از طرح‌های کرمانی هم فرش بافته می‌شود. در طرح‌های ترنج و لچک خراسان، بیشتر در کنار حاشیه به یکدیگر نزدیک می‌شوند که آن را به اصطلاح طرح سلسله‌ای یا طره‌ای می‌نامند. در مشهد طرح‌های تصویری با نقش‌های انسان و حیوان هم می‌بافند، این هنرمندی و ظرافت باعث شده است که فرش دستباف این استان جزو محصولات ارزا‌ر و بر برای کشور و استان باشد؛ اما چندین سال است که به دلایل مختلفی تاروپود صنعت فرش دستباف در استان در هم تنیدگی خود را از دست‌داده و این هنر و صنعت حال‌وروز خوشی ندارد.

آمارها چه می‌گوید؟

بر اساس آمار وزارت صمت، میزان صادرات فرش و صنایع‌دستی کشور در چهار سال گذشته روند نزولی داشته‌طوری که از سال ۹۶ تا سال ۹۹ میزان صادرات فرش و صنایع‌دستی کشور حدود ۳۰۰ در صد کاهش داشته است. بر اساس گزارش‌های سالانه این‌وزارتخانه، میزان صادرات فرش و صنایع‌دستی کشور در سال ۹۶ معادل ۴۶۲ میلیون دلار بوده، در سال ۹۷ صادرات این محصولات به ۳۰۴ میلیون دلار، در سال ۹۸ به ۱۵۴ میلیون دلار و در نهایت در سال ۹۹ به ۱۳۱ میلیون دلار رسیده است؛ یعنی در طول چهار سال گذشته صادرات فرش و صنایع‌دستی کشور تقریباً یک‌سوم شده است. عمده‌ترین دلیل این کاهش را می‌توان در تحریم‌های آمریکا به‌عنوان اصلی‌ترین خریدار فرش و صنایع‌دستی ایران جست‌وجو کرد اما از سویی دیگر با کاهش ارزش پول ملی و چندبرابر شدن ارزش دلار، صادرات صنایع‌دستی و فرش کشور از حیث حجم در طول ۴ سال گذشته نسبتاً کاهش پیدا نکرده بلکه رشد هم داشته اما ارزش صادراتی فرش و صنایع‌دستی یک‌سوم شده است. طبق اعلام گمرک، صادرات این

کالا در سال ۱۳۷۲ به اوج خود رسید و حدود دو میلیارد دلار بود و برای پنج‌تا هفت میلیون نفر شغل ایجاد کرد، اما به‌تدریج کاهش یافت، به‌طوری‌که به حدود ۲۴۰ میلیون دلار در سال ۱۳۹۷ و پس از اعمال تحریم‌ها به ۷۰ میلیون دلار در سال ۱۳۹۸ و ۵۰ میلیون دلار در سال ۱۳۹۹ از میزان صادرات فرش دستباف کشور در دوماهه ابتدایی امسال حاکی از آن است که به‌طور مقایسه‌ای میزان صادرات این محصول نسبت به مدت مشابه سال گذشته حدود ۸۰ درصد افزایش پیدا کرده است. اما جایگاه استان خراسان رضوی در این صادرات کجاست و وضعیت تولید و صادرات فرش دستباف استان در این چندسال چگونه بود؟

سهم خراسان رضوی از صادرات فرش

بنا بر اذعان کارشناس اداره بازرگانی خارجی سازمان صمت استان، میزان صادرات فرش و زیرمجموعه‌های آن در خراسان رضوی طی سال ۹۹ حدود ۵میلیون و ۱۰ هزار دلار بوده است؛ درحالی‌که آمار تفکیکی صادرات سال ۹۸ توسط گمرک کشور در اختیار استان‌ها قرار نگرفته است اما میزان صادرات فرش و زیرمجموعه‌های آن در سال ۹۷ در استان معادل ۴ میلیون و ۴۷۲ هزار دلار بوده است. بنابر این سهم گمرکات استان خراسان رضوی از صادرات فرش کشور در سال ۹۹ به ۱۰ درصد از کل کشور رسیده در حالی‌که در سال ۹۷ سهم گمرکات استان از کل صادرات فرش کشور حدود ۲ درصد بوده است. قاسمی کارشناس اداره بازرگانی خارجی سازمان صمت استان معتقد است دلیل اصلی پایین بودن سهم استان خراسان رضوی از صادرات فرش کشور، نبود گمرک تخصصی برای صادرات این محصول است، به‌همین دلیل عمده تولیدکنندگان و بازرگانان صنعت فرش مجبورند برای صادر کردن محصول خود به گمرک تهران مراجعه کنند.

نبود آمار و معضلات حل نشده صنعت فرش

رئیس اداره فرش سازمان صمت استان نیز در گفت‌وگو با خراسان رضوی در این باره می‌گوید: بزرگ‌ترین معضل مادر حوزه فرش نداشتن آمار است. طبق بررسی‌های که انجام‌شده حدود ۹۰ هزار نفر در صنعت فرش ورود کرده‌اند و به‌نوعی مدرک یا تخصصی در این حوزه دارند اما تنها ۴۰ تا ۴۵ هزار نفر از این تعداد فعال هستند که بخشی نیز به‌صورت فصلی فعالیت می‌کنند. مهدی کلّالی می‌افزاید: بیشتر فعالان فرش دستباف استان به‌صورت انفرادی فعالیت می‌کنند و ما در تلاش هستیم که این جمعیت را شناسایی و ضمن ثبت مشخصات و شناسنامه‌دار

کردن آن‌ها فعالیت تولیدی آن‌ها را در قالب کارگاهی ایجاد کنیم و در سه سال گذشته توانستیم حدود ۱۴ هزار نفر فعال این حوزه را که نیمی از آن‌ها در مشهد هستند، شناسایی کنیم و اطلاعات آن‌ها را به ثبت برسانیم.

سندر اهریدی مرکز فرش کشور همچنان معطل

وی ادامه می‌دهد: سندر اهریدی مرکز فرش کشور باید اجرا شود اما متأسفانه به دلیل تغییرات مدیریتی این چندسال اجرای آن با تأخیر روبه‌رو شده است. از سویی دیگر تولیدات فرش دستباف مادر کشور فاقد شناسنامه است؛ به‌همین دلیل است که ما با معضل عرضه و صادرات فرش‌های

تقلبی روبه‌رو هستیم. رئیس اداره فرش سازمان صمت استان دربار میزان صادرات فرش دستباف استان می‌گوید: بررسی‌های میدانی ما حاکی از آن است که سالانه حدود ۳۵ هزار مترمربع فرش دستباف در استان خراسان رضوی تولید می‌شود که بنا بر اذعان تِجار و فعالان این حوزه حدود ۶۰ درصد این تولیدات صادر می‌شودو ارزش هر متر فرش دستباف صادراتی امروزه به‌صورت میانگین ۱۰۰ دلار است. اما به دلیل این که گمرک آمار تفکیکی صادرات را در اختیار استان‌ها قرار نداده است، نمی‌توان آمار دقیقی درباره میزان صادرات این محصول اعلام کرد.

وی می‌افزاید: علاوه بر این به دلیل شناسنامه‌دار نبودن تولیدات فرش دستباف کشور محصولات استان ممکن است از دیگر گمرکات کشور صادر شود. یعنی فرش دستباف مشهد در تهران ثبت و از طریق بازرگانان استان دیگر صادر می‌شودو این صادرات به اسم استان خراسان رضوی نیست. هر چند به نظر بنده میزان صادرات فرش دستباف استان نسبت به سال گذشته بیشتر شده است.

۷۰ هزار نفری که بیمه نشده‌اند

کلّالی به معضلات تولید فرش دستباف و فعالان این حوزه نیز اشاره می‌کند و می‌گوید: یکی از مهم‌ترین گایه‌های فعالان این حوزه، نبود بیمه است. هم‌اکنون حدود ۱۱ هزار نفر از بافندگان فرش دستباف استان تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی هستند که نسبت به ۳ سال گذشته اگر کاهش پیدا نکرده‌اند، افزایش هم نداشته‌اند. از سویی دیگر طی این مدت مرکز فرش کشور پیگیری‌هایی انجام داده است و بنا بود که این افراد تحت پوشش بیمه روستایی و عشایر قرار بگیرند که در همین چارچوب ما بالغ بر ۷ هزار نفر را در استان خراسان رضوی شناسایی و برای صدور بیمه به تهران معرفی کردیم اما متأسفانه به دلیل نبود اعتبار بیمه‌آنها صادر نشده است.

دولت مقصر است

اما هادی مخملی رئیس اتحادیه صنف فرش دستباف مشهد در گفت‌وگو با خراسان رضوی دلیل اصلی کاهش صادرات فرش دستباف را کاهش حمایت‌های دولتی در دوره تحریم و کرونا بیان می‌کند و می‌گوید: فرش دستباف یک محصول گران‌قیمت و غیراساسی برای مصرف‌کننده‌ها حتی در بازار کشورهای هدف است و در دوره بحران کرونا و سخت شدن شرایط اقتصادی استقبال از خرید این محصول کاهش یافته است. از سویی دیگر بخش عمده تِجار و بازرگانان اصلی صنعت فرش نیز به دلیل سخت‌گیری‌هایی که در حوزه بازگشت ارز صادراتی انجام‌شده است، از این حوزه خارج‌شده‌اند به‌همین دلیل است که صادرات فرش در کشور و به تبع آن در استان خراسان رضوی کاهش یافته است.

وی می‌گوید: محیط و شرایط تولید فرش دستباف در استان نامناسب تر شده است زیرا حمایت‌های دولتی به‌خصوص برای بیمه کردن فعالان این حوزه کاهش پیدا کرده است. از

سویی دیگر تولیدات ما به دلیل تغییر نسل‌ها و عدم به‌روزرسانی محصولات کاهش پیدا کرده درحالی‌که فرش ایرانی در دنیا زبازند است و استان خراسان رضوی در تنوع تولیدات و سفارش‌پذیری قطب اول کشور اما با این حال سهم استان از صادرات این محصول حداقل بر اساس آمارها چندان نیست. علاوه بر این تحریم‌های آمریکا باعث شد خریداران عمده فرش ایرانی که تِجار آمریکایی هستند از دور خارج شوند و در این شرایط دولت حمایتی از تِجار نکرده است.

صادرات فرش استان در اختیار تِجار دیگر استان‌ها

اما رئیس اتحادیه صادرکنندگان معتقد است صادرات فرش استان خراسان رضوی به نام استان‌های دیگر انجام می‌شود. محمدحسین روشنگر در گفت‌وگو با خراسان رضوی می‌گوید: عمده تِجار فرش کشور از استان‌های غربی هستند به همین دلیل است که فرش مشهدی را از تولیدکننده خریداری و از گمرک‌های دیگر کشور به‌خصوص استان تهران صادر می‌کنند. یعنی تِجار مشهدی کمتر فرش صادر کرده‌اند بنابر این نمی‌توان تحلیل درستی درباره سهم استان خراسان رضوی از میزان صادرات فرش در کشور ارائه کرد.

اما تولیدکننده چه می‌گوید؟

مقدم فعال صنعت فرش استان اما معتقد است میزان تولید فرش دستباف در استان حداقل ۵۰ درصد کاهش یافته و میزان صادرات نیز در طول سال گذشته حدود ۶۰ تا ۷۰ درصد کاهش داشته است. این تولیدکننده در گفت‌وگو با خراسان رضوی دلایل این موضوع را این چنین توضیح می‌دهد: نابسامانی و نبود یک سیستم جامع در کشور باعث شده است که بنده به‌عنوان تولیدکننده فرش، مواد اولیه مانند پشم را به چند برابر قیمت در مشهد خریداری کنم. یعنی قیمت یک بقیچه پشم در کرمانشاه شاید ۲۰۰ هزار تومان باشد اما در مشهد باید به قیمت ۳۵۰ هزار تومان خریداری کنیم زیرا هیچ سامانه و سیستم جامعی برای خرید و فروش مواد اولیه وجود ندارد.

هفت‌خان تولید فرش در مشهد

وی می‌افزاید: در صنعت فرش ۲۰ درصد هزینه‌ها مواد اولیه است، ۲۰ درصد مرتبط با رنگ‌رزی و ۶۰ درصد نیز مربوط به دستمزدهاست. در استان خراسان رضوی هزینه رنگ‌رزی به دلیل نبود ارتباط بین سیستم تولید فرش، ۳ برابر دیگر استان‌هاست. در بحث دستمزدها نیز اگرچه طی دو سال گذشته

دستمزدها رشد داشته اما آن چنان که باید بافنده و کارگر را به کار در این حوزه ترغیب نمی‌کند.

مقدم می‌گوید: امروزه برای تولید یک فرش دستباف در مشهد باید چند خان را پشت سر بگذاریم. اول تأمین نقدینگی که حمایت‌ها در این زمینه بسیار ناچیز است. در مرحله بعد دریافت مجوزها که خود قصه دیگری است که به عنوان مانع تولید عمل می‌کنند. در مرحله بعد ما هیچ اطلاعی از بازار و ارتباطی با خریدار و تأمین‌کننده مواد اولیه و رنگ‌رزی و امثال آن نداریم و متولیان دولتی تنها مجوز صادر می‌کنند. مرحله بعدی صادرات این محصول است.

وی ادامه می‌دهد: به‌عنوان مثال بنده یک فرش را به یک گردشگر در مشهد می‌فروشم و این تازه اول در دسر است؛ زیرا این فرش باید برای گردشگر ارسال شود اما اداره پست می‌گوید به دلیل تغییر قوانین نمی‌تواند فرش را پست کند و باید آن را صادر کنیم. چطور ممکن است وقتی یک گردشگر فرش را خریداری کرده آن را صادر کنیم؟ خوب طبیعی است که گردشگر منصرف می‌شود و فرش را از یک کشور دیگر خریداری می‌کند.

صادرات فرش مشهدی با واسطه تِجار

اصفهانی و تهرانی

این تاجر فرش مشهدی می‌گوید: متأسفانه صادرات فرش مشهدی با واسطه انجام می‌شود. یعنی بنده تولیدکننده برای این که بتوانم فرش تولیدی خودم را به یک مصرف‌کننده یا سفارش‌دهنده در کشور اروپایی بفروشم باید از طریق یک تاجر اصفهانی یا تهرانی اقدام کنم این واسطه‌ها هزینه‌ها را افزایش می‌دهند.

مقدم می‌گوید: به دلیل رشد قیمت مواد اولیه و هزینه‌های مترتب برای صادرات این محصول به کشورهای دیگر به دلیل تحریم‌ها و قوانین دست و پاگیر، هزینه‌های تولید فرش دستباف افزایش پیدا کرده اما میزان ارزش نقدینگی در اختیار تولیدکننده به یک‌سوم کاهش یافته است. از سویی دیگر بازارهای داخلی و مصرف‌کننده داخلی کشتش و توان خرید یک فرش دستباف با قیمت‌های به‌روز شده را ندارند. مثلاً قیمت فرش دستبافی که سه سال گذشته ۲۵ میلیون تومان بوده باید به حداقل ۱۰۰ میلیون برسد که تولید آن صرفه‌داشته‌باشد اما بازار داخلی کشتش این قیمت را ندارد. در نتیجه این فرایند و سیکل ما شاهد رکود در بازار تولید و صادرات فرش دستباف در کشور و بیشتر از آن در مشهد هستیم و مرکز ملی فرش کشور که باید تخصصی باشد هیچ کاری برای فعالان این حوزه نکرده است زیرا تخصصی در این زمینه ندارد.

پیگیری سر نوشت پروژه ساخت فرودگاه مه‌ولات که قرار است پشتیبان فرودگاه مشهد باشد

وعده ابلاغ بودجه و احداث پل در مسیر رودخانه

کرد: با پیگیری‌هایی که انجام دادیم در سال ۱۴۰۰ توانستیم به عنوان مطالبات از دولت از بند (وا و تبصره ۵) استفاده کنیم و قول ۲۰ میلیارد تومان را از رئیس وقت سازمان برنامه و بودجه گرفتیم و ۱۰ میلیارد آن را هم ابلاغ کردند به حساب سازمان فرودگاه‌های کشور که به صورت اوراق و اریز شد. زنگنه افزود: مشکلی که به آن بر خورد داریم این است که در مسیر باند فرودگاه جانمایی باند به گونه‌ای است که از وسط آن رودخانه به عرض ۶۰ متر عبور می‌کند که پیش‌بینی می‌شود مشکلات احتمالی برای باند به وجود بیاورد و دو پیشنهاد داده شد که ۱۷۰۰ متر آن طرف رودخانه حذف و به ابتدای باند اضافه شود اما در بررسی که از نزدیک

یک خبر خوب و ابلاغ اعتبار

زنگه نماینده مردم تربت حیدریه در مجلس در مه‌ولات حضور یافت و بازدید میدانی به همراه مهندس امانی مدیر کل فرودگاه‌های استان خراسان رضوی و معاونان فنی وی و پیمانکار پروژه از محل احداث فرودگاه شهید مدرس شهرستان مه‌ولات به منظور تعیین تکلیف عبور رودخانه از وسط باند از محل فرودگاه شهید مدرس مه‌ولات انجام شد. زنگنه گفت: کارها با نظر معاونان فنی و مشاوران‌شان از نزدیک بررسی و تصمیمات خوبی اتخاذ شد. وی افزود: در سال گذشته برای ادامه پروژه در بودجه ۲۰ میلیارد تومان گذاشته بودند ولی هیچ سابقه‌ای در سازمان فرودگاه‌های کشور و سازمان برنامه و بودجه نداشت چون مسیر قانونی خودش را طی نکرده بودو در اواخر سال ۹۸ این مبلغ در مجلس هسستم. زنگنه افزود: در دیداری که با رئیس سال ۹۹ بودجه را جذب کنیم. وی خاطر نشان

شود و اکنون با توجه به این که پیمانکار پروژه تعیین شده است شرکت فرودگاه‌ها باید پیگیر ادامه کار پروژه باشد. وی با تأکید بر این که تمامی زمین‌های فرودگاه به وزارت راه و شهرسازی واگذار شده و اسناد هیچ‌گونه مشکلی ندارد و فقط این‌وزارتخانه است که باید نسبت به تکمیل پروژه فرودگاه شهید مدرس اقدام کند، افزود:

تکمیل این پروژه خواسته عموم مردم است و ما به عنوان نماینده مردم اگر ببینیم قصدی برای تکمیل این پروژه نیست از ابزار نظارتی و احضار وزیر به مجلس استفاده خواهیم کرد. ولی متأسفانه به‌رغم ردیف بودجه‌ای و گذشت ۱۷ ماه از کلنگ‌زنی فاز دوم عملیات اجرایی تا

پور یوسف/کلنگ ساخت فرودگاه شهید مدرس مه‌ولات که از مصوبات سفر هیئت دولت نهم به خراسان رضوی بود در سال ۸۶ و با حضور مسئولان در زمینی به مساحت ۵۴۰ هکتار در شهرستان مه‌ولات به زمین زده شد. به گزارش خراسان رضوی، قرار بود این فرودگاه که از نظر جغرافیایی در قلب خراسان رضوی و به عنوان پشتیبان فرودگاه مشهد و سبزوار است و می‌تواند به ۱۱ شهرستان و یک و نیم میلیون نفر از مردم شهرهای همجوار خدمت ارائه دهد در کمترین زمان ممکن ساخته شود و به بهره برداری برسد. در اردیبهشت‌ماه سال ۹۲، مدیرعامل وقت شرکت راه و توسعه زیربناهای حمل و نقل کشور از نهایی شدن پروژه احداث فرودگاه شهید مدرس خبر داده و گفته بود به زودی این فرودگاه به شبکه هوایی کشور می‌پیوندد. در تیر ماه سال ۹۴ هم که مدیر کل وقت فرودگاه‌های خراسان رضوی از این پروژه بازدید داشت، گفته بود برای راه‌اندازی و تکمیل فرودگاه شهید مدرس با اینیه کامل به ۲۰۰ میلیارد تومان اعتبار نیاز است. تا سال ۹۴ اعتبارات مصوب آن در سرفصل اعتبارات این شهرستان تخصیص و هزینه می‌شده و به‌رغم هزینه بیش از بیست میلیاردی برای این پروژه بیش از ۵ سال است که به علت عدم تخصیص اعتبار عملیات احداث باند ناتمام رها شده و دلیل این امر بر خورد انتهای باند به مسیر رودخانه